

محمد علی کاشی تراش اصفهانی

خانلقه، هنرمند

۱. قهرمانی

در مجله هنر و مردم شماره ۱۶ - بهمن ماه ۱۳۴۲ با عنوان:
استاد حسین کاشی تراش اصفهانی در مورد این خانواده دلپسته
هنر ایرانی چنین میخوانیم که:

« از هنرمند ۸۳ ساله‌ای یاد می‌کنیم که هم‌اکنون
در قید حیات است. پدرش - استاد عبدالرحیم کاشی تراش -
در دوران ظل‌السلطان در اصفهان کارگاه کاشی‌سازی معروفی
داشت و تمام رشته‌های طراحی نقوش و معرق، گره‌سازی با
رنگ و لعاب، چرخ کاری، معرق کاری، هنت رنگ و سایر
انواع کاشی را با همکاری استادان ماهر و کارگران با تجربه
بر طبق اسلوب قدیم که از دوره صفویه سینه به سینه باقی مانده
بود تهیه میکرد. استاد عبدالرحیم رموز فنی و طریقه مخصوص
رشته‌های مختلف کاشی‌سازی را به پنج فرزند خود که بتدریج
یکی بعد از دیگری در کارگاه او بکارآموزی مشغول میشدند
آموخت، ولی استاد حسین بیشتر از برادران خود در جستجوی
نکات مهم بود و پیوسته با سایر استادان به بحث می‌پرداخت.»

و حال بشنویم از پسر استاد حسین کاشی تراش اصفهانی -
یعنی استاد محمدعلی کاشی تراش - که خود باوای قنارت
خلاقه طراحی و ایجاد زمینه دلپذیر کاشی‌سازیست. او میگوید:
« چون اجداد و نیاکان و مخصوصاً پدرم اهل هنر
و سازنده کاشی و نیز معرق‌ساز بودند، بالطبع منم باینکار
متوجه شدم و خیلی زود حس کردم که این توجه من به‌یکنوع
عشق پر شور باین هنر باستانی سرزمینم تبدیل شده است.
بگونه‌ای که از پانزده سالگی بطور جدی و قطعی راه زندگی
من کاشی‌سازی، طراحی، شناسایی رنگها و جفت‌وجور کردن
تکه‌تکه‌های کاشیهای رنگ برنگ گردید و تا این زمان که
حدود ۳۲ سال از آن روزگار میگذرد من به‌طرح نقشه، به‌پخت
کاشی، به تراش آن و به گره‌زدن تراشه و قطعه‌های رنگی کاشی

و بالاخره بسوار کردن آن بر روی دیوار پرداخته‌ام.»

آشنایی بیشتر و کارها

استاد محمدعلی کاشی تراش اصفهانی که در مدت ۳۲ سال
کار در رشته کاشی‌سازی و طراحی توانسته است آثار هنری
با ارزشی از خود بجای بگذارد با نوعی فروتنی انسانی و با
استغنائی درخور يك هنرمند اینطور به معرفی خود میپردازد:
« پدرم هنرمند عجیبی بود، بهمین حساب علاقه فراوانی
به این مملکت و باین آثار باستانی داشت. گویی خود را موظف
میدانست که هر چه بیشتر در حفظ و حراست گوشه‌های ناپیدای
این هنر دیرین که صد درصد رنگ و جلای ایرانی دارد،
کوشش کند. این حال و احساس از دیرباز در خانواده ما بود،
اما در سر یکرم شور دیگری بود و بهمین جهت ما ابتدا بانوعی
احترام به این عشق راستین پدرمان به یادگیری ابتدایی‌ترین
مراحل کار کاشی‌سازی پرداختیم، تا آنکه بعدها بطور کلی
خود در این دریای پرشور و پر جذبه غرق شدیم. شاید پسر
۹ ساله منم که اینروزها با علاقه بکار کاشی‌سازی متوجه شده
بتواند در آینده به حفظ این هنر و توسعه آن کمک کند، چرا
که انگار نگهداری و محصور شدن با این هنر جالب موروثی
خانواده ما شده‌است.»

استاد محمدعلی کاشی تراش، در شهر هنر آفرین اصفهان
چشم بجهان گشوده. ولی از حدود بیست سال پیش مقیم تهران
شده تا بتواند هر چه بیشتر در شناساندن و توسعه کار خود بکوشد.
از آن زمان تاکنون آثار فراوان و جالبی بدست این استاد
هنرمند بوجود آمده که از آنجمله است:

- بازسازی و تعمیرات کاشی‌کاریهای صحن آرامگاه
شیخ صفی و شاه اسماعیل در اردبیل که خود از نوع بهترین

راست: پس از طراحی نقشه کلی شماره گذاری میشود
چپ بالا: پس از رنگ آمیزی نقشه در حالیکه هر قسمت دارای شماره ای
میشود ، اجرای طرح از هم بریده میشوند
چپ پایین: طرحهای جدا جدا کاغذی که دارای شماره هستند روی
کاشیهای رنگی چسبانده میشوند

کارهای معرق میباشد .
- ساختن مجدد کاشی کارهای کاخ گلستان - که از
نظر سطح بزرگترین کار استاد است .

- طرح ، ساختن و پیاده کردن کلیه کاشی کارهای
سفارت ایران درواشنگتن که از جمله کارهای پر ارزش محمدعلی
کاشی تراش میباشد و کلیه کسانی که از نزدیک این کار جالب را
دیدند هنر طراح ، ترکیب رنگ و ظرافت و قدرت شناخت
گرهها را در کار این استاد ایرانی ستایش کرده اند .

- ساختن کاشی کارهای کاخ صاحبقرانیه که خود نوعی
کوشش برای ایجاد زمینه جالبتر در این رشته میباشد .
- ساختن کاشی کارهای سردر بزرگ کاخ وزارت
امور خارجه که تحسین همه بینندگان را برمی انگیزد .

- تعمیرات و ساختن کاشیهای مسجد جامع در قزوین .
- ساختن محرابهای مساجد گوناگون در تهران
و شهرستانها که از جمله آنها میتوانیم به محراب زیبا و دیدنی
مسجد فخرالدوله در تهران اشاره کنیم .

از دیگر کارهای جالب استاد و برادر هنرمندش که
حدود یکسال و اندی است در پی انجام آن هستند کاشیکارهای
تالار رودکی است که بطور مسلم پس از پایان ، اینکار نیز
در عداد آثار دیدنی و تحسین انگیز کاشی کاری ایران قرار
خواهد گرفت .

از کاشی سازی بدانیم:

کاشی مازان قدیم ایران به این اعتقاد بودند که: هنر
کاشی سازی خود نوعی جواهر سازی است . بدین معنی که در
کاشی سازی اصل بر این بوده که کاشی فیروزهای در جلا
و درخشندگی از فیروزه ، کاشی سفید نشانه ای از مروارید ،
و کاشی قرمز اثری از یاقوت و کاشی سبز یا زمرد برابر است .
در کاشی سازی شکل کاشی مطرح نیست ، بلکه نکته اساسی
در کاشی سازی انتخاب مواد متشکله ، لعاب دادن و نیز مسأله
یکسان در آوردن رنگها و شفافیت کاشیهاست . طرحهای کاشیکاری
عموماً عبارتست از: انواع اسلیمی یا خطاییها - انواع غنچهها
و گلها و پرندهها و نقشهای هنری و گرهها - که ترکیب گرهها
خود هنر ویژه ای در کار کاشی سازی به حساب می آید -
در پاره ای از قطعه کاشیهای جالب و نفیس به خطوط گوناگون
تزیینی بویژه خطوط کوفی نیز برمیخوریم .

راست : بازدید و بررسی برای تطبیق کاشیها با رنگها
چپ بالا : در مرحله لیزدگی کاشیهای سالم بریده و تکه تکه میشوند
میان : مرحله گیل بردگی
پائین : مرحله سوهان زدگی

کاشی سازی از ابتدا تا انتها

مروری در کار تهیه یک قطعه کاشی بزرگ یا کوچک و یک برداشت ساده از مراحل گوناگون کار کاشی سازی ، اهمیت قدرت هنری و علاقه و حوصله کاشی کاران ایران - بویژه استاد مورد بحث ما - را بیشتر جلوه گر میسازد . این مراحل را از ابتدا پی گیر میشویم که هر حلقه اش حوصله ای میخواهد درخور ، و جدا از استعداد و خلاقیت و ذوق هنری : طرح و نقاشی قدم اول است در کاشی کاری ، خواه

منظور ایجاد یک قطعه باشد یا غرض تولید قطعات کوچک و بزرگ که در جمع سطح بزرگی از کاشی کاری را بوجود میآورد . در این مرحله کمترین بی سلیقهگی در تطبیق رنگها یا بی ذوقی در ترکیب گرماها ، اسلیمی ها و گلها کار را با ابتذال میکشاند . اما در کار استاد محمدعلی کاشی تراش اصفهانی از همان ابتدا قدرت طرح و ترکیب درست خطوط ، و گرماها چشم میخورند . در این مرحله استاد به اتکای تجربیات دیرین و میل به نوآوری ، طرح کاشی را بر روی کاغذ می آورد . طرح و نقشه ابتدایی که پایه و اساس کار است شماره گذاری میشود . هر گل یا بوته یا گره شماره ای دارد که بعد در ترکیب ، سخت بکار می آید .

تعیین رنگها و بکار گرفتن کاشیهای رنگین مرحله دوم کار را تشکیل میدهد . در این قسمت نیز مهارت و استادی کاشی کار در نحوه بکار بردن و ترکیب رنگها است . استاد محمدعلی اصفهانی میگوید : «اینکه رنگ طلائی کنار آبی فیروزه ای بنشیند و اسلیمی برنگ لاجوردی و یا کرم باشد ، دید ویژه هنری میخواهد» . در این مرحله تکه تکه های شماره گذاری شده کاشی ، با رنگ معینی مشخص میشوند

مشخص که توی هم رفته‌اند و دقت در جابجایی این‌ها خود بسیار هنراست .

در مرحله هفتم قطعات جدا جدا که در مرحله تخمه گذاری با هم ترکیب شده‌اند و اجزای يك گل را بوجود آورده‌اند بر اساس نقشه تنظیم و پایه و پشت و بغل نقش‌های کاشی‌ها بهم متصل میشوند .

مرحله هشتم ، مرحله چیدن و جفت و جذب کردن است بدین معنی که تکه‌های جدا جدا اسلیمی‌ها و گلها را روی تکه کج يك متری یا چند متری سوار می‌کنند که البته اینکار با در نظر گرفتن شماره‌ها و طرح اولیه میباشد .

جذب و جفت شدن تکه‌ها در این قسمت بستگی تام و تمام به صحت و دقت اجرای کلیه مراحل پیشین دارد . یعنی اگر مرحله گیل بردگی یا سوهان زدگی و غیره درست و با حوصله انجام نگرفته شده باشد درز و شکافهای بی‌ترکیبی که در سطح کلی کاشی بوجود می‌آید کار را از سکه می‌اندازد و بطرح و رنگ و قدرت کار بمیزان فراوان لطمه میزند .

با این تفصیل تماشای کارهای جالب استاد محمدعلی کاشی‌تراش اصفهانی بی‌اختیار تحسین را بر میانگیزد و این آرزو در دل جان میگیرد که این گونه استادان ایرانی در راه خویش بیشتر از پیش موفق باشند . تا هر چه بیشتر ایران را در جهان بلند آوازه سازند .

و سپس هر تکه بر روی يك کاشی سالم که قبلاً پخته و آماده شده است چسبانده میشود . مثلاً طرح کاغذی شماره ۱۴ روی کاشی رنگ طلایی ، ۱۸ آبی فیروزه‌ای ، ۴۲ بنفش و از این قبیل . در مرحله سوم که آنرا در اصطلاح لب زدگی می‌گویند کاشیهای سالم بریده و تکه‌تکه میشود درحالیکه هنوز تکه کاغذ طرح در روی کاشی وجود ندارد .

مرحله چهارم را اصطلاحاً گیل بردگی می‌گویند. در این مرحله حدود نقاشی روی کاشی با تیشه‌های کوچک و سوهان بیشتر مشخص شده است ولی هنوز مرحله ظریف کاری نرسیده است .

در مرحله پنجم قطعه کاشیهای گل برده شده سوهان زده میشود بگونه‌ای که به اصل کار یعنی کاغذ نقاشی چسبیده شده روی کاشی صدمه‌ای وارد نشود و در این مرحله کار با ظرافت و دقت کامل بایستی انجام گیرد .

تخمه گذاری مرحله ششم کار کاشی‌سازی است . از این مرحله بیعد برستی کار به حوصله ، دقت و نیز تیزی فراوان تری احتیاج دارد . چرا که استاد کار بایستی تکه‌های گوناگون کاشی را که گیل برده و سوهان زده شده‌اند بر اساس نقشه کلی که دارد در شکم یکدیگر جای بدهد . غنچه‌ای را در میان برگها ، گره‌ای را در میان چند بته جفته و یا اسلیمی ، در این مرحله صورت بیرونی کاشی هنوز کاغذ است با شماره‌ها و رنگهای

راست : مرحله تخمه گذاری گلها و اسلیمی که بسیار حساس است «توسط خود استاد صورت میگیرد» چپ : مرحله چیدن و جفت و جذب کردن

